

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Mamos prisiminimo šviesa

Būna naktų, kai negaliu užmigti. Kai galvoju apie dangaus ir pragaro buveines, kuriose mums lemta atsidurti po žemiškosios kelionės. Apie kalnus, kurie mūsų laukia tų buveinių prieangyje – juk galbūt po žemiškosios laukia dar ir kita kelionė, čia tik mūsų paguodai ir nuvargusiam kūnui pasakyta, kad bus amžinas atilsis ir nieko veikti nereikės.

Galvoju apie atšalusią visatą be žvaigždžių, kurioje kaip išimta iš krūtinės širdis tvinksi žmogaus siela. Atskirta nuo žemės ir nuo dangaus. Nuo žmogiškumo ir nuo malonės. Juk nėra šiurpesnio dalyko, nei atskirtis nuo žmogiškumo. Nuo viso, kas mums artima ir pažįstama, kas mus įkvepia ir paguodžia, kas sieja mus su dangumi ir liudija, kad turime ryšį su dieviškąja tikrove.

Ne pragaro katilų bijau, ne smalos, ne velnio su raudonu triko ir šakėmis – pragaro vaizdinio, kurį suformavo apšvietos kultūra, o įtvirtino ateistinė propaganda ir švietimas. Man baisu visiškos atskirties.

Ir man jau šiurpas eina per nugarą, jau nakties tamsa kvapą užima, jau versiuosi ant kito šono ir gal drėbsiuosi iš lovos... bet staiga pasigirsta trenksmas. Ne, čia ne aš išgriuvau. Bet pašoku iš lovos, apimta nerimo: me teoritas nukrito? Metėlė?..

Ne, tai šuo, kvailiukas biglis – įsigudrino užmigti, užsirioglinęs ant supamojo krėslo atlošo, dribo žemėn ir atsitrenkė į baro dureles – konjakai ir vermutai sužvango lyg veterano medaliai. Sveikas, bet nelaimingas ir išsigandęs, palenda po antklode ir įbruka snukį man į pažastį. Gailiai atsidūsta.

Iš tamsos į mus žiūri geltonos kačių akys. Lyg ateivių, stebinių dvi nelabai protingas gyvybės formos – šunis ir žmones.

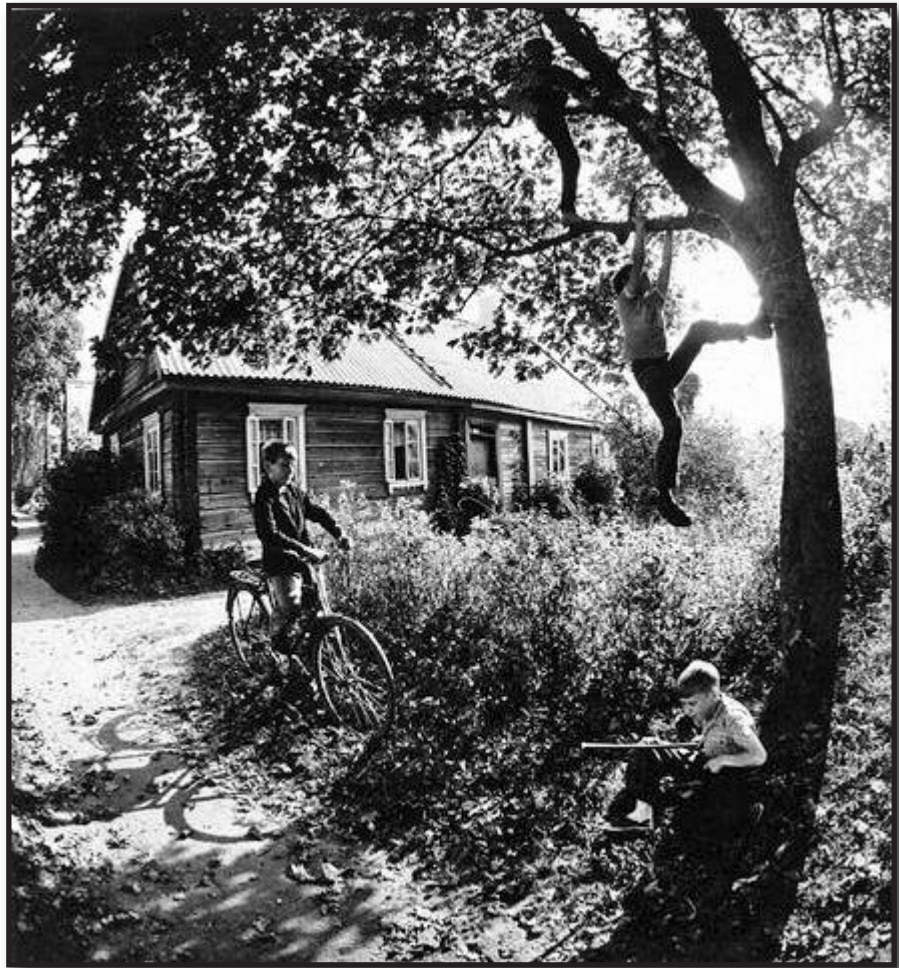
Ir amžinybė išsiskleidžia šioje akimirkoje. Užliedama auksine gyvybės šiluma.

Tada galvoju apie mamą. Apie buveines, kurias dabar ji lanko – paslaptingas ir keistas, kurių mūsų pragmatiškas protas nesuprastų, o išmanūs prietaisai nerastų. Žydri kaip šilagėlių taurės kloniai, pieniškame rūke pakibusios uolos, jungiamos nežemiškų konstrukcijų tiltų, Žemė, spindinti virš galvos kaip efemeriškas žalias skliautas, dangus, plytintis po kojomis kaip puri, tamsi dirva, panaši į vasaros vakaro naktį, perustą jonvabalių žiburiukais.

O gal mama niekur neina – gal įsikūnijo į toki perkeistą pavidalą, kuriam niekur keliauti nebereikia. Negaliu jo išivaizduoti, net nebandau – tai ne mano vaizduotės jėgoms. Bet vaizduotės čia galbūt ir nereikia. Užtenka tikėjimo.

Mama, tu visada esi su manimi – ir šviesią dieną, ir tamsoje, kai galvoju apie dangaus ir pragaro buveines. Tu kaip trapiusias ir gražiausias žmogiškumo siūlelis, virpantis slogioje nemigos naktį, kosmoso naktį.

Renata Šerelytė

Antano Sutkaus nuotr.

* * *

*Mus nuo gyvenimo kaip ašarą nušluostys,
mums nuo kaktų – lyg prakaitą – nušluostys
šviesa.*

*Iš aukšto krentantis dangaus bespalvis pluoštas
apšviečia mus tarsi aukščiausiai tiesai.*

*Atgal švarias turėsim sielas sugražinti
kitiems, į kitą kraštą, kitą miestą.*

*Patamsyje mane tu kaip žibintą
užsidegi mylėdama – prieš dangų apsišviesti.*

Marcelijus Martinaitis

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2021 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuviybės puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Mamos prisiminimo šviesa • 2-as psl. Bitė Vilimaitė. Dvi novelės • 3-as psl. „Motina, man saulė tavo veidą mena“... • 4-as psl. Algis Vaškevičius. Čikagoje gyvenančio menininko darbai – net dviejuose Vilniaus muziejuose • 5-as psl. Lidija Šimkutė. Lidija Šimkutė ir Jonas Mekas • 6-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė. 2021 m. literatūrinio tvenkinio žuvys • 7 psl. Romualdas Kriauciūnas. Sveikame kūne – sveika siela/ Kultūros kronika • 8 psl. Renata Šerelytė. Krėslė su detektyvu. Apie žaismingą sicilietišką prigimtį

Kitame numeryje: Šimtas metų be Julijos Beniuševičiūtės • Krėslė su detektyvu: spalvingas, egzotiškas ir įtraukiantis indišką detektyvas

Redaguoja Renata Šerelytė renata.serelyte@gmail.com • Maketuoja Jonas Kuprys

Bitė Vilimaitė. Dvi novelės

Senutė su ryšulėliu

Pabudusi ji visada pirmiausia pamatydavo suplyšusias užuolaidas. Jau sudūlėjusios nuo senumo, jos plyšdavo, vos prisilietus. Gerai dar, kad balkonas buvo apsiraizgęs vijokliais, ir iš lauko žiūrint, beveik nesimatė tų draiskalų. Spinta buvo sukrypusi, ją buvo pavojinga atidarinėti, nes grėšė visiškai subyrėti. Užtat visur buvo primėtyta drabužių, kurie, minkštai sukritę į krėslą, atrodė, tarsi ten sėdėtų suvargusi nudryžusi senė, jos draugė, o gal antrininkė. Nedaug trūko, kad Vacė ją užkalbintų. Baisi jų vie natvė ją slėgė. Giminių neturėjo. Kaimynais nepasitikėjo. Įtarė, kad jie norėtų nugabenti ją į senelių namus, tada jos kambarėlis būtų užantspauduotas, ir pats iščiausias kaimynas išdrįstų nuplėšti tą plombą, ir įžengtų vidun, užsiimdamas plotą. Vacė visus įtarinėjo besikėsinant į jos kambarėlį, net laiškanesę, atnešančią pensiją, ir gydytoją, gyvenančią toje pačioje laiptinėje, kartais paklausiančią, kaip ji jaučiasi, ar nereikia išrašyti vaistų.

Kartą Vacė, vaikštinėdama Vilniaus miškeliu, toli nuklydo nuo namų. Taip toli, kad užmiršo savo adresą, ėmė blaškytis ir visų sutiktų klausinėti, kur jai eiti. Ją nuvežė į ligoninę, ir ten ji ilgai pragulėjo, praradusi atmintį. Vieną rytą, pažvelgusi į vijokliais apsvijusį langą, Vacė prisiminė savo kambarėlį, ėmė belsti šaukšteliu į stiklinę, sukvietė visus ir iškilmingai pranešė savo vardą ir pavardę. Tai nieko nepradžiugino. Pikta sanitarė atnešė ir numetė Vacėi drabužius. Vacė prisiminė net pinigų, išsiūtus į švarko pamušalą. Ji kaip ponia nusisamdė taksi ir parvažiavo į namus. Bet kas tai? Jos kambarėlio durys užantspauduotos. Ji atsisėdo prie durų ir verkė. Kaimynai žiūrėjo užjausdami ir patarė drąsiai eiti vidun, juk tai jos namai, jie žino ir gali paliudyti... Bet Vacė nedrįso to daryti.

Ji išėjo į butų valdybą, bet ten nieko nesurado, nes jau buvo vakaras. Tada ji nuvažiavo į miesto centrą ir ilgai vaikščiojo po senamiestį su savo ryšulėliu. Paskui ji atsidūrė Gedimino aikštėje, ten ji mėgdavo ramybėje leisti balandžius, bet dabar aikštė buvo pagyvėjusi, šurmuliavo žmonės, visi būriavosi prie mažo dailaus namelio, atsiradusio visai prie Katedros sienos. Iš kamino rūko dūmai. Vacė sustojusi žiūrėjo į mažą gėlyną prie namelio slenksčio. Durys buvo praviros. Viduj buvo vienas kambarėlis, matėsi mažutė komoda, Marijos paveikslas, avikailiais užklotą lova... Ant jos sėdėjo barzdotas vyras. Apie tokį būstą žmogus gali tik svajoti. Žmonės filmavo ir fotografavo tą namelį. Ir niekas nekreipė dėmesio į mažą senutę su ryšulėliu, kuri karštai meldė Dievo, kad jai būtų sugrąžinti jos namai. Šitas namelis labai dailus, bet jis nė iš tolo neprilygsta Vacės kambarėliui... Kažkoks susistumdymas įvyko prie šito namelio. Vacė pasirodė, kad kažkas veržiasi jo vidun... Visada atsiranda, kas nori užgrobti plotą. Vacė pasitraukė į šalį, jai buvo koktu visokie vaidai ir ginčai.

Ji parvažiavo į savo namus. Niekas nepasikeitė – iš tolo baltuoja popierius, prikljuotas prie durų, – draudimas eiti vidun. Bet Vacė nuplėšia jį, atsirakina spyną ir pagaliau sugrįžta pas save. Pa-

Juliaus Aleknos nuotr.

suka jungiklį. Viskas taip pat, kaip paliko prieš keletą mėnesių. Tik vijokliai jau subrandino vaisius, ir nemažos juodos kekės kybo ties lango viduriu. Vacė atsargiai, vos prisiliesdama pirštais užtraukia užuolaidas. Ji žvalgosi. Po ligoninės skurdžios aplinkos čia visko atrodo per daug: baldų ir drabužių. Iš supamojo krėslų pakyla jos draugė senė, jau visiškai atvirai dėvinti jos rūbus ir mėgdžiojanti šukuoseną: kaselė prismeigta plastmasiniu smeigtuku. Ji reikalauja valgyti ir gerti, matyt, išbadėjo per tuos mėnesius, kai Vacės nebuvo. Vacė eina į virtuvę, atsuka dujas ir visur ieško degtukų. Kur jie galėjo pasidėti?

Duona ir cigaretės

Maža, sena moteriškė, šonu išlinkusi į tabako krautuvėlę, atsargiai padėjo ant prekystalio du litus ir paprašė pakelio pigiausių cigarečių. Gavusi prekę, tartum nustebusi, priekabiai apžiūrėjo šiurkštaus popieriaus dėžutę, kuri taip masinamai kvepėjo, ir paklausė:

– Ar jos neperdžiūvusios, tos mano cigaretės?

– Ne, ne. Tik šiandien atvežė iš bazės, – abejingai atsakė pardavėja.

Seną moteris ėmė skaičiuoti gražą. Skaičiavo, stovėdama prie durų, atsukusi pardavėjai nugarą, trukdydama kitiems pirkėjams, kurie ateidavo ir išeidavo, vis ją kliudydami. Pardavėja truputį pašaipiai paklausė:

– Gal kas ne taip? Sakykite, aš perskaičiuosiu mašinėle.

Tada senoji moteris atsisuko, ir pro pilkus raukšlį griovelius žybtelėjo netikėtai skvarbios, kibios akys, kaip žalios, paralyžiuojantis neatpažinto skraidančio objekto spindulys.

– Čia nereikia jokios mašinėlės. Viskas ir taip aišku. Turiu du litus, štai, iš jų nupirkau savo seniui cigarečių, – jam reikia būtiniausiai – jis trečios grupės invalidas... Iš likusių turiu nupirkti maišelį miltų, – man juk reikia maitinti du anūkus, – duktė, jų motina, kažkur pabėgusi, linksmai gyvena... Taigi, cigaretės ir miltai. O duona ir nebelieka. Taip, – tvirtai apsi-

sprendė senoji moteris. – Duonos nepirksiu. – Ir vėl perskrodė pardavėją tuo baisyuoju žaliu žvilgsniu. – Tai taip mes gyvenam.

– Tikrai? – nustebė pardavėja. – Aš jums galiu duoti duonai keletą centų... – Ji pasilenkė prie valdiškų pinigų dėžės, ieškodama smulkesnių monetų, tačiau per ilgai rausėsi, ir, kai pagaliau atsitiesė ir pakėlė galvą, senosios moters krautuvėleje nebebuvo.

Senoji moteris klypavo į kalną namo. Pakelis stipriųjų cigarečių buvo rūpestingai įtaisytas sijono kišenėje. O miltus rudo popieriaus maišelyje su užrašu „žemiausia rūšis“ ji buvo užsimetusi ant nugaros. Režginėje buvo ir papentėlis duonos, kurios trupinį, užėjus silpnumui, atsignybo ir įsidėjo į burną, lyg validolio tablete.

Anūakai, kažkur pražuvusios dukters vaikai, laukė jos pareinant prie virtuvės lango, matėsi jų baltos kaktytės prispaustos prie stiklo, kaip keitkampiai balti vokeliai. Senoji moteris įžengė vidun kaip tik tą akimirka, kai jos vyras, vaikų senelis, už kažkokį prasikaltimą barė vaikus ir net grasino šerti savo kriukiu. Vaikai pešėsi ir tarp savęs, versdami vienas kitam kalnę. Riksmas, verksmai, smūgiai aidėjo mažame kambarėlyje.

– Ak tu, seni, seni, priekaištingai pasakė senoji moteris, atimdama iš invalido kriukį, nušluosčiusi vaikų ašaras. – Jeigu tu dar paliesi vaikus, atiduosiu tave į prieglaudą, ir galėsi ten supūti.

– Ir mes tavęs nelankysime, – cyptelejo vienas vaikas, iškišęs galvą iš už senelės nugaros.

– Ar atnešėi? – drebėdamas iš nekantrumo paklausė vyras. Ir toliau verksmingu balsu skundėsi: – Tie benkartai mane baigia gyvą suėsti su visais plaukais, erzino visą rytą „cigarečių nebus – bus duonos“. – Jis čiupo cigaretę, prisidėgė ir, paskendęs dūmų tumuluose, pukšėjo kaip Stefensono garvežys.

– Duonytės, duonytės! – šaukė vaikai, kraustydami krepšį.

Senolė ėmė kepti blynus. Vaikai,

nuprausti, sušukuoti, sėdėjo už stalo, ramiai laukdami valgio. Tačiau taip tik atrodė, – po stalu jie spardėsi, ir senelis, gulintis žemai ant čiužinio, viską matė ir vėl ketino griebtis savo kriukio.

– Kai judu taip darote, – švokštė jis iš savo kampo, – ant jūsų kojų tupi po juoda, baisy velnią. Velnias su kanopomis, su uodega, iškištu raudonu liežuviu.

Vaikai nustėro ir kelias minutes sėdėjo ramūs. O paskui vyresnysis vaikas, šešiametis, maištininkas jau nuo lopšio, šitai atsikirto seneliui:

– Tu, seneli, nesispardai, bet tau prie kojų nematyti angelų.

Senoji moteris pro tauką čirškima tyliai juokėsi ir tam protingajam anūkui ėmė į lėkštę pirmąjį blyną.

Pavalgę vaikai išbėgo į kiemą. Senolė aptvarkė kambarį ir, apimta keisto nerimo, nutarė dar kartą nueiti į socialinės rūpybos skyrių. Ten ją jau gerai pažinojo. Nuolat barama tarnautojos, kad vaikai taip greit sunesioja baltelius, ir vis mokoma mažiau naudoti riebalų, ji vis tiek šio to gaudavo ir parsinešdavo namo... Išeidama senoji moteris apžvelgė kambarį, tartum ant kiekvieno daikto užkliudama naują kainą: viryklė, vaikų vatinė antklodė, gauta iš labdaros, druskinė, su besibaigiančia gyvenimo druska, jos seniokas, su kuriuo pragyventa tiek daug gražių dienų...

Išalkę, perslapę, išsidaužę po visas pašales, berniukai grįžo namo, puolė prie keptuvės, nukėlė ketinį dangtį ir, deja, nieko nerado, – blynus, didžiulius kaip dramblio ausys, buvo suvalgę rytą. Jie ėmė žvalgytis, kažkas namuose buvo pasikeitę. Nuo senelio guolio sklido šaltis. Pirmiausia vaikai numetė į šalį kriukį, tą baisy bausmių įnagį, kuris dabar jų rankose atrodė visai nepavojingas – paprasta, kreiva lazda, – o paskui pradėjo judinti senelį, bet jis buvo jau sustingęs. Siaubas apėmė vaikus. Jie ėmė raudoti, išspraudę į kampa. O paskui ašaros baigėsi, broliai vėl prisirišė prie senelio iš arčiau pasižiūrėti, kaip atrodo mirtis.

– Žiūrėk, cigaretės. O! Jeigu mes užtrauksim dūmą, nebeuorėsime valgyti.

– Bet jos juk senelio.

– Senelis jau prisirūkė. Dabar mūsų eilė, – pareiškė vyresnysis berniukas.

Jie abu prisidėgė cigaretes ir labai rimti susėdo ant senelio lovos, tačiau saugojosi, kad neprisiliestų jo.

– Tu užsitrauk, užsitrauk, – mokė vyresnysis mažąjį.

Abu valandėlę papsėjo. Paskui abu staiga nuknebo, kaip kišeninio peilio geležtės. Ir taip liko gulėti prie savo mirusio senelio, o ugnis, kilusi iš mažos kibirkštėlės, spragsėjo ir šoko liepsnomis per patalą, tartum į visas puses sprunkančių oranžinių pelių pulkai. Mažasis vaikas dar iš visų jėgų stengėsi prabusti, pūtė akis, tas amžinai ašarų sklidinąs taureles. Kažkuria akimirka jam pasirodė, kad į duris beldžia iš savo tolimų kelionių sugrįžusi motina. Jis pasisuko į duris sutikti jos. Štai ji tuoj įeis veržliu žingsniu, jauna ir žydinti. Įėjo. Ji nebejauna ir nežydinti, išblyškusi, suvargusi, negailestingai sužalotu veidu moteris. Ir vaikas, graudžiai šypsodamasis, ištiesė į ją rankutes, kurių delniukai nuo mūšių gatvėje buvo šiurkštūs, kaip duonos plutelės. Motina su nežmoniška jėga stvėrė į glėbį savo vaikus, abu iš karto priglaudė prie krūtinės, ir visi, pavirtę ugnies stulpu, šovė į dangų.

„MOTINA, MAN SAULĖ TAVO VEIDĄ MENA...“

MARCELIJUS MARTINAITIS

Tu numegzk man, mama, kelią
Iš spalvų, balsų ir spindulių.
Iš mirties, iš kur sugrįžt negalima,
Kad galėčiau aš sugrįžti tuo keliu.

Tu numegzk man tai, ką myliu,
Ir pavasarį – kaip tūkstantį malūnų.
Tu numegzk man, mama, tylą
Ir medžius, kokių nebūna.

Tavo numegztu keliu pareisiu, pasėdėsiu
Toks išvargęs nuo eilėraščių ir nuo klaidų..
Tu numegzki, kad jame nebūtų priešų,
Vienadienių ir lengvų draugų.

Tu pavasarį numegzk – kaip tūkstantį malūnų
Ant krantų ir ant kalvų žalių.
O jei kartais... Juk žinai, kaip būna –
Tu užklok mane keliu.

BERNARDAS BRAZDŽIONIS

MOTINAI

Motina, man saulė tavo veidą mena,
vargu raukšlės šviečia kaip žvaigždžių keliai,
visą šitos žemės klaidų kelią mano
tegu švies man tavo veido spinduliai.

Motina, man žemė tavo vardą šneka,
vyturėliai čiulba jį gražiai kasryt,
aidas jo krūtinėn man kaip laimė teka
ir per širdį eina kaip rasa skaidri.

Motina, man gėlės tavo meilę šlama,
už tave pasauly kas karščiau mylės?
Nepalik našlaičio, nelik vieno, mama,
niekur neik, motule, dar iš tos šalies.

Tau širdim už širdį, tau vargu už vargą,
meile tau už meilę atiduot einu,
kaip obels viršūnė paguost galva margą
ir panešti žemės mirštančių dienų.

Romualdas Rakauskas. Iš serijos „Žydėjimas“

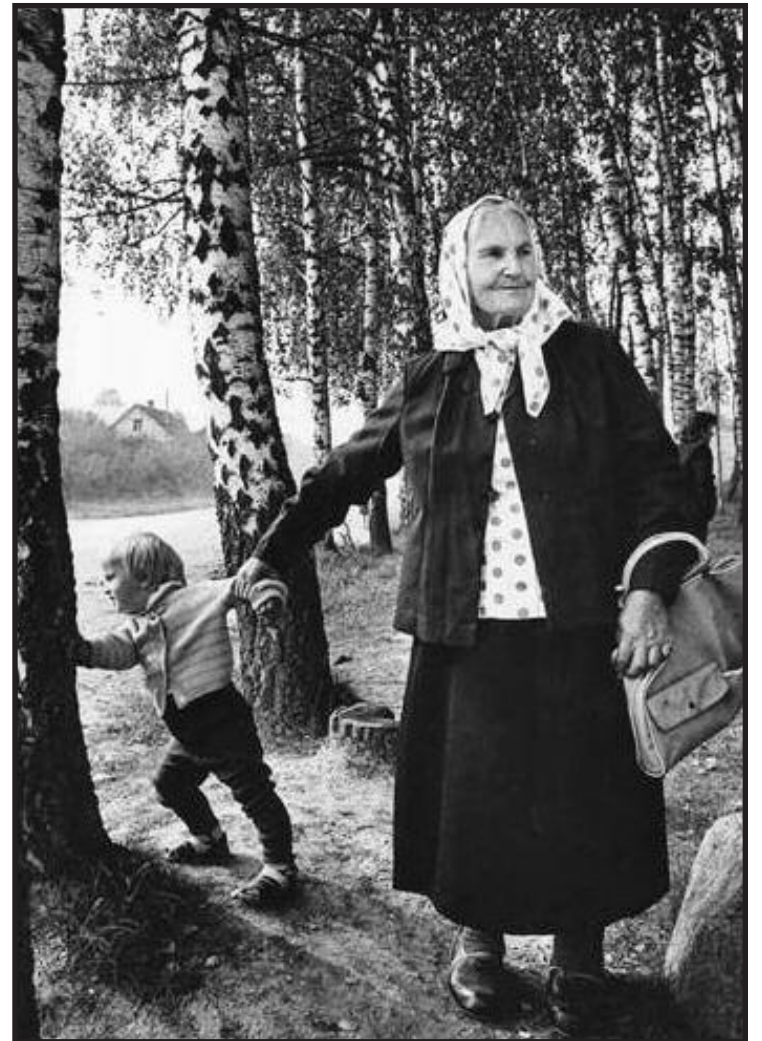
HENRIKAS NAGYS

MOTINA

Tu niekad nemiegi.
Tu lauki kiekvieno
mūsų.
Tavo lango žiburys pamiršo
kaip užgesti.

Tave žemė masina.
Tu norėtumei visą ją
apsėti, išglostyti, nuravėti.
Tu kalbini ją, sodindama
viską: gėles, daržoves, medžius.
Judvi seserys.
Kraujo seserys.
Judvi nuolat auginat.
Judvi neapkenčiat
speigų ir sausrų,
vėtrų, krušos.
Tu bėgi ir bėgi,
tarytum turėtum
paliesti kas dieną kojom basom
visą smėlį ir juodžemį
nuo Liepojos ežero
ligi Lemonto laukų.

Tu esi kaip paukštė, kuri
nuolat sugrįžta į savo lizdą,
suktą gilioj žolėj,
prie šiltos ir juodos
žemės: taip arti,
kad judviejų širdies plakimo
nebegali
atskirti
vieno nuo kito.
Žemės ir motinos.
Motinos žemės.

Romualdo Požerskio nuotr.

VYTAUTAS MAČERNIS

PASIKALBĖJIMAS SU MAMA

Atsimenu Tavąsias pasakas, Mamyte,
Tą Tavo širdį mylinčią ir gerą,
Kadais aš Tau žadėjau gražią pilį pastatyti
Ir šventėms dovanoti karalaitės dvarą.

Aš pievose dažnai laksčiau kaip vėjas,
Manęs nuvargusi ateidavai parnešti.
Sode aš žalią drebulę pasėjau
Ir lieptą pertiesiau į kitą griovio kraštą.

Ir Tu matei, kad aš taip greitai augau,
Mąstei: „Sūnelis greit bus vyras.“
Dabar savęs, savų minčių nebesugaudau,
Vaikystę menant ašaros pabyra.

Kai saulė nusileidžia, žvaigždės ima degti,
Dar daug norėčiau Tau aš pasakyti.
Kodėl keliaujam taip tolyn į naktį?
Kodėl graudu dabar, ilgu, Mamyte?

JANINA DEGUTYTĖ

MOTULEI

Motule, motule,
Tu kaip saulė
Mane rytais pažadini
Dainuodama.

Motule, motule,
Tu vasaros diena esi.
Po tėviškės dangum, po tavo meile
Man auga sparnai.

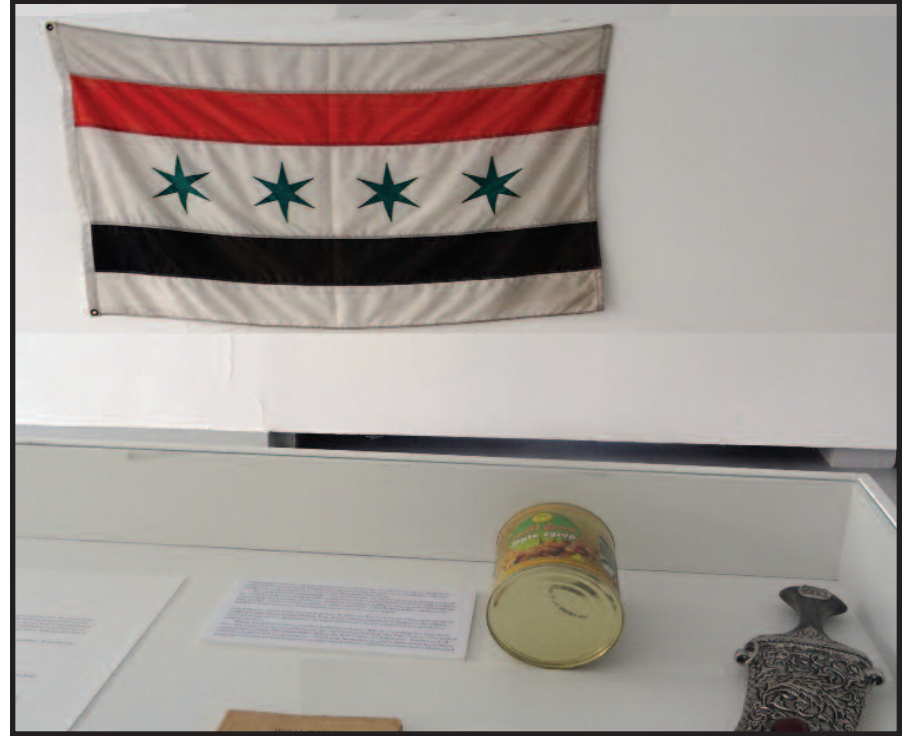
Motule, motule,
Tu pabučiavimą kaip žvaigždę
Man ant kaktos kasvakar palieki
Žydriems sapnams.

Čikagoje gyvenančio menininko darbai – net dviejuose Vilniaus muziejuose

Istoriniai bareljefai atkurti iš buitės prekių pakuočių.

A. Vaškevičiaus nuotraukos

Čikagos vėliava, perdažyta Irako vėliavos spalvomis

Algis Vaškevičius

Jungtinėse Amerikos Valstijose, New Yorke 1973 metais gimęs, o šiuo metu Čikagoje gyvenantis skulptorius, aktyvistas, detektyvas, radijo pranešėjas ir retkarčiais virtuvės šefas Michael Rakowitz (g. 1973 m. New Yorke) yra vienas garsiausių šiandien kuriančių menininkų, savo kūryboje tyrinėjantis kultūrinio paveldo ir muziejų temas. Jis yra Northwestern University meno teorijos ir praktikos profesorius. Vilniuje šio menininko parodos surengtos net dviejuose muziejuose – Šiuolaikinio meno centre (ŠMC) ir Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus Radvilų rūmuose.

Parodoje „Sugrįžimas“ ŠMC iki balandžio pabaigos vykusioje parodoje, pasak jos kuratorės Neringos Bumblienės pristatomus kūrinius vienią įvairialypiai M. Rakowitz kūriniuose glūdintys sugrįžimai, pasireiškiantys per atmintį, daugiabalčius pasakojimus, liudijimus, istoriją ir ateities nuojautą. Šią parodą sudaro trijose ŠMC erdvėse eksponuojami keturi menininko kūriniai, su jautria atida ir humoru plėtojantys migracijos, nostalgijos bei sudėtingų tarpvalstybinių politinių santykių verpetuose atsidūrusius žmonių ir daiktų likimus. Ir nors menininko analizuojami regionai – Viduriniai Rytai ir JAV

– geografiškai toli nuo Lietuvos, jo kūryboje keliama klausimai yra aktualūs visur, kur represiniai režimai griovė kultūros artefaktus ir žmonių gyvenimus.

Pietinėje salėje eksponuojama M. Rakowitz instaliacija „Sugrįžimas“, kuriamą jau nuo 2004 metų, paskolinusią pavadinimą ir šiai parodai, sudaro gyvos datulinės palmės, videofilmas ir artefaktų kolekcija. Šiame kūrinyje naudojamas datules ir iš jų gaminamą sirupą, kurie yra tiesiog būtini ingredientai Irako virtuvėje menininkas su humoru, melancholija ir atviromis stebėtojo akimis pasakoja savo šeimos – irakiečių žydų diasporos New Yorke – ir kitų panašaus likimo žmonių istorijas didesnių, ir kartais tiesiog absurdiškų, geopolitinių peripetijų kontekste.

ŠMC greta eksponuojamas kitas įdomus kūrinys „Priešai ir virtuvės“, pradėtas 2012 metais. Jame tęsiama datulių sirupo tema ir pristatoma objektų kolekcija iš menininko performansų serijos „Priešų virtuvė“. Netrukus po rugsėjo 11-osios įvykių Amerikoje menininkas tapo liudininku, kaip žmonės, norėdami palaikyti tuo metu užpultą Irako regiono diasporą JAV ilgoje eilėje lūkuriavo prie afganų restorano „Khyber Pass“ New Yorke.

Sužadintas šio reginio, M. Rakowitz su savo motina sudarė Bagdado virtuvės receptų rinkinį ir įvairias žmonių grupes iki šiol moko pagal juos gaminti. Šiam kūriniai jis sukūrė simbolį – Čikagos vėliavą perdažę

„Priešo virtuvės“ šefo uniforma

Irako vėliavos spalvomis, siekdamas dar kartą parodyti, kaip tampriai šiame pasaulyje viskas ir visi esame susiję. 2012 m. šis kūrinys virto Čikagoje periodiškai veikiančiu maisto vagonėliu. Jame valgius gamina Irako pabėgėliai, kuriems padeda JAV kariuomenės Irako karo veteranai. Vagonėlis buvo stipriai apgadintas vandalų ir jo veikla nutraukta, tačiau po penkerių metų, suremontuotas maisto vagonėlis vėl kartkartėmis pasirodo šalia muziejų ir galerijų, kur rengiamos šio menininko parodos.

Kitas parodos kūrinys – antrojo aukšto fojė instaliuota „Tyla eteryje“, kurią sudaro septyni garso įrašai. Specialiai energingai Philadelphijos ira-

kiečių bendruomenei sukurtas kūrinių inspiracija tapo Bagdade gyvenęs, vėliau į JAV emigruoti priverstas radijo ir televizijos laidų vedėjas Bahjat Abdulwahed. Šiame kūrinyje persipina atsiminimai, traumos ir svajonės iš Irako bei Amerikos. Pokalbių įrašai su Abdulwahed ir kitais pabėgėliais iš Irako bei Irako karo veteranais peržengia geografinių teritorijų ribas, atliepdami mūsų visų bendražmogiškas patirtis.

Parodos lankytojai yra kviečiami ir į ŠMC kino salę – čia rodomas sustabdytų kadru filmas „Specialiojo Opso Kodžio baladė“. 2005 m. ginkluota Irako sunitų grupuotė internete paviešino sugauto JAV kario John Adam

Nukelta į 5 psl.

Sekmadienį, gegužės 16d. 1 v.p.p. (Čikagos laiku)
Balzeko lietuvių kultūros muziejus per „Vimeo“ ir „Facebook“ transliuos videografo Aleksandro Plenio įrašytą Čikagos lietuvių operos 1996 m. spektaklį -- Kazimiero Viktoro Banačio operą

„Jūratė ir Kastytis“

Daugiau žinių rasite: <https://balzekasmuseum.org>

ATLIKĖJAI

Kastytis - Virgilijus Noreika
Jūratė - Sabina Martinaitytė

Režisierius - Gintas Žilyš
Dirigentas - Julius Geniušas
Chormeisteris - Ričardas Sokas

Atkelta iš 4 psl.

nuotrauką, grasindami jį nukirsdinti, jei JAV kalėjimuose kalintys irakiečių kaliniai nebus paleisti per 72 valandas. JAV kariuomenė grasinimus priėmė rimtai, tačiau savo sąrašuose negalėjo rasti John Adam pavardės.

Galiausiai paaiškėjo, kad John Adam yra specialusis Opsas Kodis – suvenyrinė kario lėlė, sukurta pagal afroamerikiečių ir kaukaziečių karių bruožus. Šias lėlės buvo galima išgyti tik JAV karinėse bazėse Kuveite ir Irake. Jos dažnai buvo siunčiamos kareivių vaikams kaip užsienyje tarnaujančio tėvo pakaitalas. Pagrindinis M. Rakowitz filmo personažas Kodis, kurį įgarsino JAV nacionalinės gvardijos karo veteranas, Čikagos universiteto Rytų institute aptinka Mesopotamijos laikų skulptūras. Jis siekia išlaisvinti Mesopotamijos statulėles, ragindamas jas palikti vitriną ir grįžti namo, tačiau statulos lieka suakmenėjusios muziejuje.

2007 m. M. Rakowitz ėmėsi atkurti apie 8 tūkstančius istorinių objektų, pagrobtų iš Irako nacionalinio muziejaus po 2003 m. amerikiečių invazijos. Tam jis pasirinko ne kalkakmenį ar bronzą, o buitines prekių pakuotes: skardines, spalvotas dėžutes ar kitus daiktus, įvežamus iš Artimųjų Rytų. Į saldinių dėžutes, maisto skardines – tuos kasdieniškus daiktus jis sudeda Irako diasporą jungiančius pasakojimus. Pasak menininko, „šie griuvėsiai yra visos žmonijos netektis“. Sąmoningai sunaikinus kultūrą – senovės statinius, skulptūras ir artefaktus „Islamo valstybės“ (ISIS) rankomis, M. Rakowitz susidomėjo šių nušluotų nuo žemės paviršiaus objektų atkūrimu. Projektas, pavadintas „Nematomo priešio būti neturėtų“, eksponuojamas Radvilų rūmuose.

Ši paroda skirta M. Rakowitz kūriniui „Šiauriniai Nimrudo rūmai, G salė“ (2018). Tai monumentalų senojo Nimrudo rūmų, esančių į pietus nuo Mosulo, sienas dengę bareljefai. Šios didingos asirų skulptūros atlaikė 612 m. prieš Kristų Babilonijos užkariavimą ir galingą Britų muziejaus invaziją po 2500 metų, bet jos neištengė atsilaikyti prieš 2015 m. ISIS atsigabentus buldozerius ir sprogmenis. Eksponuodamas savo kūrinius visame pasaulyje, M. Rakowitz prikelia šiuos bareljefus ir kitus istorinius objektus gyvenimui.

Michael Rakowitz parodos ir projektai rodyti svarbiose meno organizacijose: „Creative Time“ New Yorke, „Tate Modern“ galerijoje Londone, Šiuolaikinio meno muziejuje Čikagoje, „Lombard Freid“ ir „Lombard“ galerijose New Yorke, šiuolaikinio meno organizacijoje SITE Santa Fe, JAV, „Barbara Wien“ galerijoje Berlyne, Rhonos Hoffman galerijoje Čikagoje, Malmės ir Tenstos kunsthalse Švedijoje, „Kunstraum Innsbruck“ meno centre Austrijoje, šiuolaikinio meno muziejus „MoMA P.S.1“ New Yorke, šiuolaikinio meno muziejus „Castello di Rivoli“ Turine, Italijoje bei daugelyje kitų vietų.

M. Rakowitz suteikti Dalaso Nasher skulptūros centro (2020), Herbo Alperto meno fondo (2018) ir Tiffany fondo (2012) apdovanojimai, kūrybinio kapitalo stipendija, Šardžos bienalės žiuri apdovanojimas (2008), meno fondo stipendija architektūrai ir aplinkos struktūroms (2006), Šiuolaikinio meno Denos fondo apdovanojimas (2003) ir „UNESCO Design 21“ pagrindinis prizas (2002).

Lidija Šimkutė ir Jonas Mekas

Lidija Šimkutė ir Koichi Yakushigawa, Druskininkai, 2014

Lidija Šimkutė

Šiuo metu talentinga ir tarptautinių apdovanojimų pelniusi smuikininkė Žydrė Ovsuikaitė, nuo 2018 metų gyvenanti Japonijoje, sėkmingai koncertuoja solo, duetuose, kamerinių ir simfoninių orkestrų pasirodymuose. Greta smuikininkės karjeros Žydrė sumaniai pradėjo plėsti savo repertuarą, susipažinusi su japonų poete Emi Miyake. Prasidėjo jų pasirodymai kartu, kuriuose Žydrė ne tik smuiku pritaria Emi skaitomiems eilėraščiams, bet norėdama supažindinti japonų publiką su Lietuvos poetais, išversta į japonų kalbą, ėmė juos pristatinėti savo rečitaliuose.

Žydrėi pavyko rasti du lietuvių poetus, išverstus į japonų kalbą. Pirmuose šios rūšies rečitaliuose **Koncertas su Poema 2019** buvo pristatyti Lietuvos klasiko Kristijono Donelaičio „METŲ“ ciklai (keliuose koncertuose) ir Jono Meko eilėraščiai iš „Semeniškių idilių“ rinkinio (Ikuo Muratos* vertimas), Musée galerijoje Kanazawos mieste.

Šiuose koncertuose, jungiant lietuvių ir japonų poetų kūrybą, nuolat įterpiama lietuviška ir pasaulinė klasikinė muzika smuikui pagal atrinktų eilėraščių nuotaiką. Iš lietuvių kompozitorių jau buvo pristatyti B. Kutavičiaus, V. Barkausko, A. Šenderovo kūriniai.

Kompozitorei ir vokalistei Ramintai Naujanytei-Bjelle koncertuojant Japonijoje, Žydrė sužinojo apie Lidijos Šimkutės poezijos vertimus į japonų kalbą. Po susirašinėjimo su autore vertėjas Koichi Yakushigawa* Žydrėi atsiuntė dvi jo verstas L. Šimkutės knygas.

2019 m. lapkričio 23 d. šios atlikėjos Kanazawos miesto literatūros muziejuje japonų publikai vėl pristatė Jono Meko poeziją ir Lidijos Šimkutės atrinktas eiles iš rinkinių „Baltos vaivorykštės“ ir „Vėjo žvilgesys“.

Žydrė Ovsuikaitė padėkos laiške paminėjo, kad skaitant Šimkutės poeziją, jai pasirodė, kad eilės kyla kaip impresijos bei gyvenimo išpūdziai iš sąsamonės, tarsi nutrūkę apmąstymai. O kartais jai atrodo, kad tos eilės kyla iš nesuvaldomų minčių srauto tekėjimo ir tuo primena Bacho muziką. O Emi Miyake, skaičiusi Koichi Yakushigawos vertimus, paminėjo, kad jos vaizduotėje dėl neįprastų vaizdinių kilo įvairiausių impresijų.

Šis malonus sutapimas priminė mano pirmą įdomią pažintį su Jonu Meku 1972 m., kai teko pakeliauti po antrajį Pasaulio jaunimo kongresą (JAV ir Kanadoje buvau viena iš Australijos lietuvių atstovų). Po kongreso teko pavišėti pas Mariją Gimbutienę Californijoje, pas Henriką Nagį ir jo šeimą Montrealyje ir pas kitus, o New Yorke susipažinau su Jonu Meku prie Modernaus meno muziejaus, kur jis patarė susitikti po trumpo pokalbio telefonu. Visų pirmiausia jis įteikė poezijos knygelę „Reminiscencijos.“ Jau buvau aplankiusi muziejų, jis pasiūlė vaikštinėjant pasikalbėti. Po kelių valandų pasakiau, kad turiu grįžti, kur buvau apsistojusi, pas vieną dailininkę jos studijos palėpėje. Mekas pasiūlė susitikti kitą dieną. Po to teko penkias

dienas pabendrauti. Jis nuvedė mane pas *Fluxus* meno pradininką Jurgį Mačiūną, kuris išsamiai aprodė savo unikalią erdvę – meno studiją ir gyvenvietę *Greenwich Village*.

Praleidome beveik visą dieną kartu, linksmi nusiteikę. (Išsamiai aprašiau šią erdvę rašytojui Romui Sakalauskui, kuris ruošė knygą apie Jurgį Mačiūną. Deja, knygoje nepaminėjo iš manęs gautų žinių ir net nepaliko man vieno knygos egzemplioriaus, kaip žadėjo, man atvykus į Lietuvą). Bendraujant trise, pajutau jų šiltą draugystę. Žavėjau jį nuotykių atpasakojimais. Sužinojau, kad Jurgis – pasaulinio lygio kaktusų žinovas. Abu mane apdovanojo knygomis ir meno objektais. Mekas aprodė *Anthology of Film Archives* pastatą, supažindino su kolegomis. Padovanojo knygas *Movie Journal* ir *Film Culture*. Kitą dieną pakvietė pamatyti jo susuktą filmą gimtinėje, *Reminiscences of Lithuania* ir Cocteu susuktą *Blood of a Poet*. Vėliau prie įvairių patiekalų ir vyno taurės gatvių kavinėse pasidalinavome savo išpūdziais apie filmus, meną ir poeziją. Prieš išsiskiriant Jonas man padovanojo puikų Henry Thoreau leidinį *WALDEN or Life in the Woods* įrašydamas „Lidijai-Jonas (Ūkininkas) iš miško“. O grįžusi į namus sulaukiau atviruko „*Visur gerai, bet namuose geriausia*“. 1994 m. vėl trumpai susitikau su Meku New Yorke. Ta proga nusivedė mane į naujai atvykusios iš Lietuvos dailininkės meno parodą. Po parodos su visa grupe, įskaitant dailininkus Naujokaitį ir Verkelį, nuėjome į Meko mėgstamą klubą pabendrauti.

Profesorių Ikuo Muratą man teko sutikti 1988 metais pakeliui į Lietuvą. Tais sovietų okupacijos metais reikėdavo skristi į Lietuvą per Maskvą, kur oro uoste patirdavome daugybę tikrinimų ir suvaržymų. Pažįstamas istorikas iš JAV Romas Misiūnas (vėliau su žmona persikėlė gyventi į Lietuvą), sužinojęs, kad mano lėktuvas parą praleis Naritos oro uoste, pasiteiravo, ar man būtų įdomu susitikti Tokijuje gyvenantį prof. Muratą.

Romas profesoriui parašė apie mano trumpą viešnagę. Nusileidus Aerofloto* lėktuvui nuvykome į viešbutį; pajutau nuovargį ir nutariau nebevažiuoti į Tokiją. Norėdama atsigauti, nuėjau pasivaikščioti po pasakiško grožio japonų parką ir apžiūrėti budistų šventyklą. Atsivėrusi grįžau į viešbutį. Savo nuostabai per garsiakalbį išgirdau savo vardą, kviečiantį prieiti prie registratūros. Pamačiau prof. Muratą – po japonams įprasto mandagaus prisistatymo prasiatarė nujautęs, kad būsiu pavargusi po ilgo skrydžio ir ne-

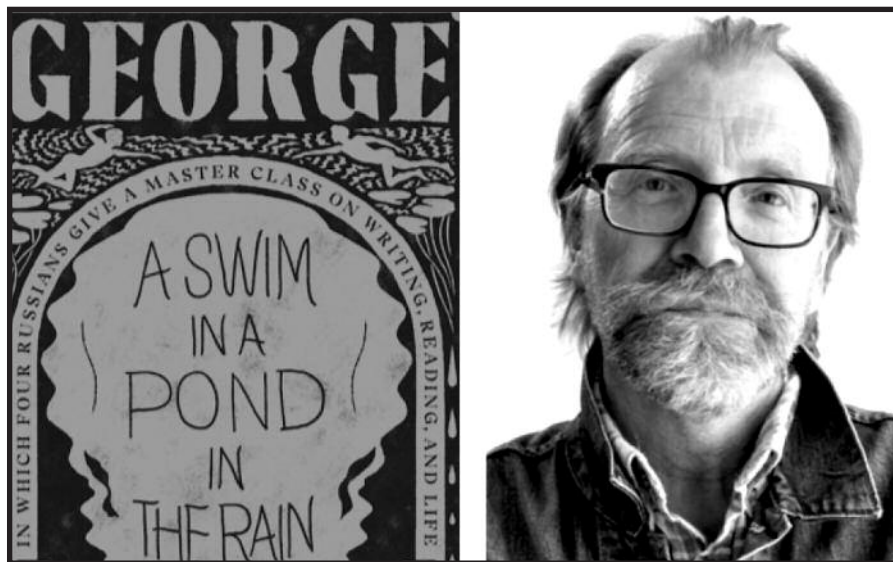
Iš k.: Emi Miyake ir Žydrė Ovsuikaitė

benorėsiu važiuoti į Tokiją, tai jis atvyko čia ir pakvietė mane vakarieniauti restorane.

Man buvo sunku patikėti, kad sėdžiu priešais japoną, puikiai kalbantį lietuviškai, nors jis vis atsiprašinėjo, kad dėl sveikatos nebegali lankytis Lietuvoje, kaip buvo pratęs, tad jo lietuvių kalba nukentėjo. Praleidome kartu labai įdomų vakarą. Paminėjau, kad vienas iš mėgstamų autorių yra Jasunari Kawabata, laimėjęs Nobelio premiją 1956 m. ir Basho poezija. O jis prasiatarė, kad jam taip patiko lietuvių liaudies pasaka „Eglė žalčių karalienė“, kad jis net savo sūnui davęs Eglės vardą. Pradėjau juoktis ir pasakiau, kad tai merginos vardas. O jis maloniai nusišypsojęs atsakė – japonai to nežinos. Apgailėstavau, kad nepasiučiau jam savo eilėraščių knygos, kaip buvo prašęs. Bet kadangi minėjo šluojuojančią sveikatą, nenorėjau jo varginti, žinodama didelį jo darbų krūvį. Tik daug vėliau sužinojau, kad jis kiek atsigavo ir dar daug ką išvertė į japonų kalbą.

Nukelta į 8 psl.

2021 m. literatūrinio tvenkinio žuvys

George Saunders. *Swim in a Pond in the Rain*

Ieva Marija Mendeikaitė

Kiekvienais metais globalųjį literatūrinį pasaulį papildo gausybė nuostabių, įžvalgių ir unikalių literatūros kūrinių, tačiau labai dažnai apie juos išgirstame tik tuomet, kai jų šlovė pasiekia vienkias ar kitokias pagyrų aukštumas, parekomenduoja draugai ar į pirkinį krepšį visai netikėtai įmeta mieste pamatyta reklama. Tačiau daugelis knygų, kurių autorių nežinome ar nematome jų atvaizdų reklamose, taip pat būna verti tokių pačių, kartais galbūt net ir dar didesnių pagyrų. Šie metai kaip niekada anksčiau literatūrinį pasaulio temų pasirinkimą papildė dar platesnėmis, nenagrinėtomis, negirdėtomis istorijomis ir jų vingiais.

Pirmoji knyga, verta tokių pagyrų – George Saunders romanas „Swim in a Pond in the Rain“ („Maudykites tvenkinyje per lietų“). Nors G. Saunders yra pripažintas JAV romanistas ir apysakų rašytojas, pelnęs *Man Booker* premiją už romaną „Lincoln in the Bardo“, ši jo knyga kiek mažiau žinoma. Romano veiksmas – optimizmu nušviesta gyvenimo filosofija. Nors filosofija dažnai suprantama kaip sudėtingas žanras, tačiau ši knyga visai neapsunkina, nors ir pasakoja septynias skirtingas istorijas apie Tolstojaus, Čechovo, Gogolio ir Turgenovo kūrybą.

Knygos įžangoje G. Saunders rašo skaitytojui: „Mes pateksime į septynis kruopščiai sukonstruotus pasaulio modelius, sukurtus dėl tam tikro tikslo, kuriam mūsų laikotarpis galbūt ir nepitaria, bet kurį šie rašytojai netiesiogiai pripažino meno tikslu. [...] Užduokite kelis esminius klausimus sau: Kaip mes turėtume čia gyventi? Kokios buvo mūsų pastangos, kad pasiektume tai, ką turime? Ką turėtume vertinti? Kas vis dėlto yra tiesa ir kaip galėtume ją atpažinti?“ Rašytojas savo kūryboje į šiuos klausimus atsako gana techniškai, tačiau suprantamai kiekvienam, o atsakymų rezultatas parodo, kaip knygos pasakojimas veikia iš tiesų ir kodėl mes liekame tokie sujaudinti, pasinėję į procesą ar visiškai neatjaučiame tam tikrų veikėjų istorijų.

Nors rašymo procesas, kaip mums primena Saunders, yra techninis amatas, tačiau tuo pačiu ir būdas išmokti pamatyti pasaulį ir jam atsiverti.

„Maudykites tvenkinyje per lietų“ yra gilus tyrinėjimas ne tik to, kaip puikiai mus paveikia rašytas žodis, tačiau ir tai, kaip pats protas veikia skaitant ir kaip skaitymas ir istorijų rašymas leidžia kurti ir puoselėti tikrą žmogiškąjį ryšį.

Antroji, mažiau girdėta, tačiau lygiai tokia pat turininga knyga – Carlo Zimmer „She Has Her Mother's Laugh: The Powers, Perversions, and Potential of Heredity“ („Ji paveldėjo savo mamos juoką: Paveldimumo genų galios, iškrypimai ir potencialas“). Ši knyga – tai autoriaus mokslinis darbas apie žmogaus supratimą; kas yra genai, paveldėjimas, rezonansinės jėgos, formavusios žmonių visuomenę. Savo knygoje pateikdamas visiškai originalų požiūrį į tai, ką mes savo genuose perduodame iš kartos į kartą, autorius kompleksiškas mokslines problemas paverčia suprantamas kiekvienam.

Pavyzdžiui – Charles Darwin, nors ir vaidino lemiamą vaidmenį paveldimumo konceptą paverčiant moksliniu klausimu, tačiau jam nepavyko paklikti įspūdžio apie paveldimumo teikiamų atsakymų reikšmę. Savo knygoje autorius kalba apie laikus, kai atsirado genetikos mokslas ir apie senas žmogaus sampratas, kartu perkonstruodamas jas į šių dienų genų kalbą. Autorius pamini, kad atpigus genų tyrimo technologijai, milijonai žmonių užsisakė genetinius tyrimus, siekdami atrasti savo seniai dingusius tėvus, tolimus protėvius ir etninę tapatybę, tačiau pamiršdami, kad kiekvienas jų DNR fragmentas yra susietas su daugiau nei vienu protėviu, todėl gali būti siejamas su daugiau nei vieno žmogaus istorija.

Tam tikras DNR fragmentas taip pat tampa dažna priežastimi jaudintis – dėl įvairių paveldimų ligų, nepageidaujamų asmenybės bruožų, išvaizdos pasenus ir t. t. Tačiau paveldimumas tęsiasi mūsų pačių kūnuose, kadangi nors ir paveldime genus iš savo protėvių, taip pat paveldime ir kitus dalykus, kurie mūsų gyvenimui turi tiek pat, jeigu ne daugiau reikšmės, pavyzdžiui – nauji mikrobai, technologijų daromas poveikis. Net jeigu visai nesidomite genų technologijomis, C. Zimmer paskaityti verta jau vien todėl, kad tai vienas garsiausių pasaulio mokslo žurnalistų, bioetikos ir biomedicinos tyrinėtojų, kuris savo moksliniu supratimu tikrai praplėš kiekvieno mūsų vaizduotę ar suvokimą, kaip veikia paveldimumas ir genų perdavimas.

Trečioji knyga, verta paminėjimo ir detalesnės analizės Patricios Lockwood kūrinys „No One Is Talking About This“ („Niekas apie tai nekalba“). Tai istorija apie naujos, technologijų pasaulyje užaugusios kartos knygų žanrą. Siužetas skaitytoją nukelia į moters, atsidūrusios socialinėse interneto aukštumose, gyvenimą. Ši moteris dėl savo socialinės medijos populiarumo keliauja po visą pasaulį susitikti su ją dievinančiais gerbėjais, tačiau netrukus tampa priblokšta naujos internetinės kalbos ir etiketo atsiradimo, dar vadinamo „Portalu“.

Būdama portalo dalimi, moteris pradeda pastebėti, kad jos mintis ir žodžius pamažu pradeda kontroliuoti portalo normos ir principai. Įrašai apie klimato kaitą, egzistencines grėsmes, įvairių diktatorių iškilimą, vienvės epidemijas tampa pagrindinėmis portale eskaluojamomis temomis, į kurias nejučia yra įtraukiama ir pagrindinė knygos protagonistė. „Ar mes pragare?“, „Ar mes darysime visa tai tol, kol numirsime?“ – klausia portalo žmonės patys savęs, piešdami nykų, ironišką, nereikšmingą modernaus socialinių medijų pasaulio vaizdinį. Tai fragmentiška, įnirtinga, tačiau kartu ir labai nuoširdi istorija apie meilę žmogiškajam ryšiui ir jo sąveika su moderniomis technologijomis.

Na, o **ketvirtoji** knyga, kuri tikrai verta visų jai skirtų liaupsų – Rumaan Alam kūrinys „Leave the World Behind“ („Palik pasaulį“). Ši knyga – trečiasis autoriaus romanas, kuriame JAV rašytojas pasakoja apie užburiantį apokaliptinį pasaulio peizažą bei sužadina neatskleistus kuriamos visuomenės lūkesčius apie niekada neparodytos nelaimės padarinius. Istorija yra perteikiama per vidurinėsios klasės baltųjų šeimos perspektyvą. Nors istorija prasideda gana idiliškai, aprašomi kelionės vaizdai atpalaiduoja ir nuramina, viskas gana greitai įgauna keistą tykumo atspalvį, tarsi už kampo lūkuriuotų audra.

Šeimai atvykus į New Yorką, Long Island, į jų viešbučio kambarį staiga pradeda belstis nepažįstama senolių

Rumaan Alam. *Leave the World Behind*

pora, siekianti prieglobsčio po ką tik mieste įvykusios katastrofos. Juos išleidus, protagonistų šeima staiga supranta, jog lauke vyksta kažkas tragiško, o jie privalo likti namuose, kad išliktų gyvi. Pamažu dingsta televizijos, interneto ir mobiliųjų telefonų signalas, lygiagrečiai augant baimei ir mintims: ar išleista šeima galima pasitikėti? Ar jie tikrai yra tai, kas sakosi esą? Ir kas, po velnių, vyksta už durų?

Vėliau istorija persipina su skirtingų visuomenės klasių bei rasių keliamais iššūkiais. Skaitytojas stebi, kaip knygos veikėjai elgiasi skirtingose krizinėse situacijose, ar moralumas išliks aukščiau siekio išgyventi ar visgi išgyvenimo instinktas nugalės pastarąjį. Knygos įtampa, susimaišiusi su klasių ir rasių skirtumų keliamais iššūkiais ir neapibrėžtumo dėl ateities jausmu, taip pat auga. Galbūt šią knygą vertėtų skaityti pasibaigus pasaulinei pandemijai, kadangi dėl jos turinyje esančios tamsios, įtemptos ir pesimistiškos istorijos tikrai nesunku išibauginti. Tačiau nepaisant to, knygos pabaiga tikrai šokiruojanti, o pasakojimo būdas ir turtingas rašytojo žodynas priverčia kaip mat susiliesti su pasakojamos istorijos srove.

Patricia Lockwood. *No One is Talking About This*

Sveikame kūne – sveika siela

Romualdas Kriaučiūnas

Tai seniai, labai seniai romėnų poeto Juvenalio lotyniškai išsakyti žodžiai – „Mens sano in corpore sano“. Apie poetą nieko daugiau nežinau, bet tą patarlę girdėjau dar vaikystėje. Ją vėl prisiminiau 2021.02.11 „Draugo“ Sporto skyriuje skaitydamas apie „Super Bowl“: „Didžiausias JAV sporto renginys NFL ‘Super Bowl’ vasario 7 d. padovanojo kvapą gniaužiantį spektaklį ir dar vieną amerikietiško futbolo superžvaigždės Tom Brady triumfą“. Turiu prisipažinti, kad nežinojau kurios komandos kovojo ir, aišku, Tom Brady man nebuvo girdėtas.

Tai atgaivino jau kurį laiką rusenantį norą daugiau pagalvoti apie mano ryšius, santykius ir patirtį sporte. Toji patirtis buvo labai ribota, bet ji buvo mano patirtis. Pokarinėje Vokietijoje, gyvenant pabėgėlių stovykloje, vieną dieną atvažiavo JAV kariuomenės sunkvežimis ir keliolika berniukų nuvežė į YMCA vasaros stovyklą. Ten jau buvo daug kitų tautybių berniukų. Vyko įvairios sporto žaidynės. Iš lietuviukų buvo sudaryta tinklinio komanda ir mes laimėjome pirmą vietą. Kiekvienas žaidėjas gavome laimėjimo lapą su savo pavarde. Tai buvo mano pirmas ir vienintelis kartas gyvenime, kai gavau išpūdiną pažymėjimą už sportą.

Jau Amerikoje su draugais pažaisdavau tinklinį, stalo tenisą, lauko tenisą. Žaisdavau ir šachmatais. Tais laikais šachmatai buvo laikomi intelektualiu sportu. Nepriklausiau jokiai sporto klubui, nes neturėjau laiko. Spėju, kad neturėjau nei noro, nes man nepatiko ten klestėjusi konkurencijos dvasia. Visi sportiniai užsiėmimai turėjo savo taisykles, kurios atskirdavo laimėtojus nuo pralaimėtojų. Kaip žiūrovas, dalyvavau keliuose lietuvių sporto renginiuose. Dalyvavau, nes ten dalyvavo mano draugai. Visą laiką brendo neigiamas požiūris į sporto žiūrovų „profesiją“.

Ant abiejų rankų pirštų galiu suskaičiuoti visus atvejus, kai amerikiečių sporto žaidynėse dalyvavau kaip žiūrovas. Dalyvavau sūnų sporto pasirodymuose kaip jų tėvas, o ne iš noro būti žiūrovu. Apskritai susiformavo požiūris, kad žiūrėti, kaip kiti žaidžia ar rungtyniauja, yra laiko gaišinimas. Milijonai žiūrovų mano požiūriui tiesiog priešinosi. Ilgainiui susidarė taip vadinamas sporto žiūrovų luomas („spectator sports“), tapęs stipriu ekonominiu varikliu krašto gyvenime. Viename el. paštu gautame laiške teigiama, kad NFL žaidėjams žiūrovai yra tie, kurie perka bilietus į jų žaidynes, kurie žiūri televizijos transliacijas ir nešioja jų uniforminius rūbus. Kaip manote, ką veikia tie, prie televizoriaus prilipę? Atspėjote! Jie valgo ir geria. Jeigu po kojomis maišosi vaikučiai ar nelaimingos žmonos, jie atgaivos ieško taip vadinamuose sporto baruose. Panašiai elgiasi ir kitų sporto šakų – krepšinio, ledo ritulio, beisbolo ir t.t. – mėgėjai.

Žiniasklaida daug dėmesio skiria ne tik sporto žaidynių transliacijoms ir aprašymams, bet ir specialiai tai progai paruoštomis reklamoms. Nepaisant reklamų kokybės, verslininkai sumo-

Naujosios Zelandijos regbininkų šokis haka.

Nuotrauka iš interneto

ka daug milijonų dolerių, kad jų prekės pamatytų milijonai žiūrovų. Nežinau, ar galima būtų sakyti, kad amerikietiškas futbolas yra Amerikos antroji religija, bet ne kartą esu girdėjęs teigimą, kad „Super Bowl“ žaidimo metu būtų geriausias laikas užpulti Ameriką. Niekas to nepastebėtų arba apie tai nesužinotų iki žaidimo pabaigos.

Prisimenu 1992 m. vasaros pasivaikščiojimą Vilniaus senamiestyje. Mus lydėjo ten gyvenantis giminaitis. Man pastebėjus, kad senamiestis naujaukiai tuščias, palydovas ramiai paaiškino, kad visa Lietuva prilipusi prie televizorių. Mat kaip tik tą vakarą Barcelonoje vykusioje olimpiadoje Lietuvos krepšininkai kovojo mirtiną kovą. Ne veltui sakoma, kad krepšinis yra antroji lietuvių religija. Tose žaidynėse Lietuva iškovojo bronzos medalį.

Dėmesio verta Monikos Midverytės, OFS, patirtis ir pastabos, išsakytos *bernardinai.lt* 2014.08.11 laidoje. Buvusi labai aktyvi sportininkė, tikėjimo žvilgsniu perkainojo vertybes ir sportas įgavo kitą prasmę, tačiau jos neprarado. Kas pasikeitė? „Supratau, kad jis negali būti gyvenimo centru. Padėti aplinkiniams žmonėms, daryti gerą tapo kur kas svabiau nei rezultatai ir medaliai. Neteko prasmės bet kuria kaina stengtis nugalėti varžovą“. Ji pateikė kitokią sporto prasmę ir naudą. Disciplinuotas treniruočių lankymas nenuėjo veltui. Ji išmoko valingai siekti tikslo, nepasiduoti užėinančiam tingumui, laiku atlikti savo pareigas. Toji disciplina išugdė valią ir išmokė planuoti. Komandinis sportas davė ir kitų pamokų. Mokė prisiimti atsakomybę už komandos drauges ir jomis pasitikėti, atleisti kitiems ir pačiai sau už padarytas klaidas. Visa tai jai buvo gyvenimo pamokos, kurios praverčia ne tik ant sporto salės parketo.

Prisimindama romėnų poeto pastabą, kad sveikame kūne – sveika siela, ji teigia, kad mes kaip krikščionys neteikiame pirmumo kūnui ir suprantame, kad sveikame kūne tikrai nebūtinai yra sveika ir Dievą mylinti siela. „Per didelis kūno kultas apskritai linkęs sudaiktinti žmogų ir padaryti jį nebe asmeniu, o malonumo objektu“, – teigia autorė. Ji primena, kad šventasis Jonas Paulius II, plėtodamas kūno teologiją, aiškiai apibrėžė, kad žmogaus asmenį sudaro siela ir kūnas. Praeityje liko viduramžių supratimas,

jog žmogaus esmė yra jo siela, o kūną reikia visais būdais apsinkinti ir marinti. Dabar žmonės nebenešioja ašutinių, tačiau nuolatinis sėdėjimas prie kompiuterio ar televizoriaus ekrano tapo tarsi nauja kūnų varginimo forma. Žmogui reikia fizinio aktyvumo. Reikia ne dėl didžiavimosi prieš kitus ir sportinių rezultatų. Ne dėl fizinio grožio kulto, bet dėl sveikatos, žvalumo ir gaunamo džiaugsmo, kuris pa-

deda dar geriau tarnauti žmonėms ir atlikti savo pareigas.

Šventasis Jonas Paulius II vienoje konferencijoje sakė, kad sportas gali padėti skleisti brolystę ir taiką. „Bažnyčia atpažįsta pamatinį sporto orumą, jo vaidmenį žmogiškajame ugdyne bei jo, kaip žmogiškosios kultūros ir civilizacijos komponento, svarbą... Autentiška sportinė veikla ugdo pagarbą kitam ir savigarbą ir taip sportui gražinama jo autentiškumo prasmė“, – kalbėjo popiežius. Kaip jau buvo minėta, popiežius pabrėžė vienijančią sporto galią: „Sporto varžybos gali tapti broliškumo ir draugystės varomąja jėga visiems, sekantiems šiuos sporto įvykius... Tačiau šiose aplinkybėse pirmenybė neturėtų būti suteikta jėgos ar smurto garbinimui, kai sporto renginiai tampa proga išlieti susikaupusią kai kurių asmenų ar grupių agresiją. Žiūrovai taip pat turi gerbti pamatines sporto taisykles, kaip sąžiningas ir kilnias varžytuves, susitikimo vietą ir solidarumo ryšį“.

Paskutinį žodį palikau Monikai Midverytei, OFS: „Papildomų išvadų, regis, ir nebereikia. Sportas, kaip ir bet kuri kita žmogiškoji veikla, gali vesti arčiau Dievo ir nešti gerį. Tai nėra tuščias laiko švaistymas, jei nepakeičiame jo stabu, užimančiu Dievo vietą“.

Kultūros kronika

Lietuva kaip šalis viešnia dalyvauja tarptautiniame teatro festivalyje „Stückemarkt“, balandžio 30–gegužės 9 dienomis vyksiančiame Heidelberge (Vokietija). Gegužės 2 d. buvo rodoma Vaivos Grainytės, Linos Lapelytės ir Rugilės Barzdžiukaitės opera „Geros dienos!“, gegužės 8 d. – Aido Giniocio režisuotos biografines improvizacijos „Lietaus žemė“ (teatras „Atviras ratas“). Per Heidelbergo teatro festivalį kaset organizuojamas ir pjesių autorių konkursas. Šiomet jame dalyvauja trys pjesės iš Lietuvos: sceniniuose skaitymuose vokiečių aktoriai publikai pristatys levos Stundžytės „identify“, Mato Vildžiaus „Mamos sūnus“ ir G. Labanauskaitės „NT Drama“, o skaitymus palydės pokalbiai su jų autoriais.

„Spotify“ platformoje jau galima klausytis vienos iš Venecijos šiuolaikinio meno bienalėje „Auksinį liūtą“ laimėjusio projekto „Saulė ir jūra“ autorių Linos Lapelytės pokalbio su žymiu BBC žurnalistu Joe Lynamu. L. Lapelytė su britų žurnalistu kalbasi apie savo kūrybą ir joje plėtojamas lyčių tapatybės, senėjimo bei nostalgijos temas. Išsamiam pokalbyje menininkė dalijasi asmeniškais ir kūrybinėmis patirtimis gyvenant kitoje šalyje, menininkėms kylančius iššūkius derinant darbą ir motinystę, šiuo metu jai svarbius dainavimo kaip reiškinio tyrinėjimus, kitoniškumą, laisvę ir maištą.

Krėsle su detektyvu

Apie žaismingą sicilietišką prigimtį

Renata Šerelytė

Tikras atradimas man – italų rašytojo Andrea Camilleri detektyvai, kuriuos (kol kas tik du – „Vandens forma“ ir „Terakotinis šunį“) perskaičiau su dideliu malonumu. Naujaisiomis žiniomis, yra išleista ir daugiau, tad tikrai nepraleisiu progos juos perskaityti. Juolab kad Camilleri knygų formatai labai puikūs – romanai neilgi, apimtis ir svoris nevaro į nevilgtį (jeigu detektyve yra 500 ir daugiau puslapių – už tai reikėtų griežtai bausti, nes čia jau nebe detektyvas, o herojinė epopėja).

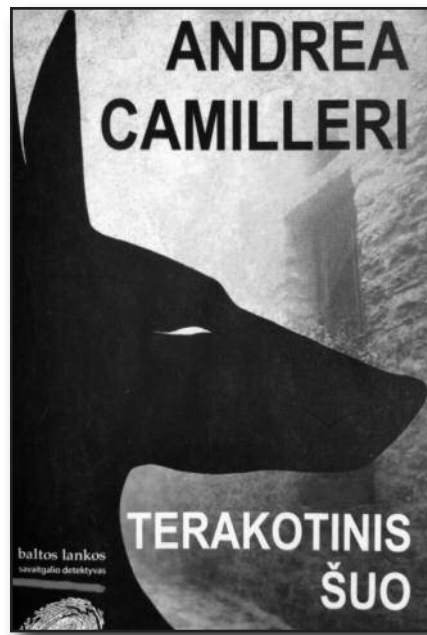
Po skandinaviskų detektyvų niūrasties bei tikro (ar sugalvoto) fatališkumo tikras džiaugsmas pasinerti į pietietiško impulsyvumo ir žvitrios prigimties kupinus charakterius, o taipogi – į savotišką sicilietiškos kultūros verpetą, kuriame kunkuliuoja ne tik ugningos, bet ir nusi-kalstamos aistros. Nusikaltimai, tiesa pasakius, ne ką lengvesni nei skandina-viškų detektyvų pasakojami – per akis ir korupcijos, ir niekšybės, ir perversijų. Tačiau būdas, stilius, raiška ir temperamentas, kuriuo visa tai perteikiama, kažkodėl teikia vilties ir baissybės neatrodo tokios baissios. Taip įvyksta galbūt todėl, kad pietiečiai moka juoktis, o juokas, kaip yra pasakyta išminčių, ne tik skiria žmogų nuo žvėries, bet ir pykdo šėtoną, nes įžeidžia jo puikybę.

Beje, ir pats komisaras Salvas Montalbanas – nei superherojus, kaip neretai būna amerikietiškuose detek-

tyvuose (toks visa žinantis, išmanantis ir nujaučiantis šeštuoju pojūčiu ir dar atrodantis kaip kino žvaigždė), nei alkoholyje ir savigailoje mirkstantis bedalis (tarkim, norvego Jo Nesbo seklys Haris Hūlė). Montalbanas labiau primena Wingfieldo Frostą, britų seklį, irgi pasižymintį specifiniu humoro jausmu ir kartais (gal labiau tiktų žodis – kai reikia) nesilaikantį oficialių tyrimo taisyklių. O šiaip Montalbanas – gyvenimo džiaugsmu trykštantis, mylintis savo merginą Liviją, gerai sutariantis su kolegomis ir viršininku, žiniasklaida ir netgi su kai kuriais kriminaliniais elementais (jo klasės draugas Džedžė – nelegalaus viešnamio savininkas ir prekiautojas narkotikais).

Netikėta matyti tokį paprastą ir mielą tipą galerijoje seklų, kurie dėl literatūrinės mados ar dėl autoriaus ambicijų sukurti išskirtinį personažą neretai atrodo klaidingai neįgyvenamiški, negyvi, nulietai iš plastiko ir gyvenantys ne savo, personažo, o autoriaus sumanytos schemas gyvenimą. O Camilleri, regis, ir nesiverčia per galvą, kurdamas kažkokį itin sudėtingą ir gilų psichologinį komisaro charakterį – jam kuo puikiausiai užtenka pavaizduoti jį tikrą, žmogišką, kasdienišką, mieliai bendraujantį su žmonėmis, empatišką ir kaip tikrą sicilietį, besizavintį viskuo, kas gražu ir kas gyvenimą daro patrauklų – maistu, moterimis, knygomis, kiekviena gyvenimo diena. Ir rimtumo jam užtenka, ir humoro – tada, kada to reikia.

Kita vertus, labai gyvi, simpatiški ir komisarą Montalbaną supantys žmonės: nuo pusiau pakvaišusio profesoriaus, gyvenančio apgriuvu-

Andrea Camilleri. Terakotinis šuo. – Vilnius, Baltos lankos, 2008

siame name tarp stirtų knygų, iki radikalaus senuko, ištikimo savo partijos idėjoms tiek, kad pasirošęs dėl jų galvą paguldyti. O kur dar moterų charakteriai – išpūdingoji Ingrid, lenktynininkė ir puiki automobilių meistrė, dažnai padedanti Montalbanui, kai reikia pasielgti ne pagal taisykles, mylimoji Livija, aistringa ir nenuolaidi, inspektore Ana Ferara, išimylėjusi Montalbaną ir vis laukianti patogios progos, namų tvarkytoja Adelina, kurios patiekalai, paliekami komisarui šaldytuve ir orkaitėje, kiekvieną sykį priverčia mane gailiai atsidusti.

Kaip ir „Froste“, Camilleri romanuose tuo pačiu metu vyksta daug įvairiausių įvykių ir tirama ne viena byla: žmogžudystės, korupcija, dingę asmenys, apiplėšimai, šiaip visokie keisti įvykiai, gal ir nepriklausantys kriminalistikos sričiai. Ir taip pat žavi lakoniška pasakojimo maniera, labai gyvi, įtikinami dialogai, psichologi-

niai veikėjų portretai ir, žinoma, žaismingasis humoras, kuris kartais perauga ir į sarkazmą, bet jis niekada nebūna piktas ir nuožmus.

Ko gero, Montalbanas išsirašys į mano mėgstamiausių seklų galeriją. Ir visiškai pelnytai.

Apie autorių: Andrea Camilleri gimė 1925 m. Italijoje, netoli Agrigento. Šis kūrybingas intelektualas ne iškart pasireiškė kaip rašytojas. Savo karjerą pokario laikotarpiu jis pradėjo kaip scenaristas. Metams bėgant jis pradėjo kurti romanus, kuriuose atsispindi Sicilijos gyvenimas. Pasaulinio pripažinimo autorius susilaukė sukūręs personažą – inspektorių Montalbaną, tikrą sicilietį, pasižymintį aistra maistui ir knygoms. Romanų serija apie šį inspektorių atskleidė rašytojo sugėbėjimą realistiškai, šiek tiek šiurkščiai, bet įtikinamai pavaizduoti tikrą Sicilijos gyvenimą, išreikšti savo personažų charakterius. Jo kūryboje charakterio plėtojimas ir nuotaika kartais tampa svarbesni už patį siužetą, daug dėmesio skiriama detalėms. Mirė patyręs širdies smūgį, o tą nulėmė besaikis rūkymas: Camilleri buvo ne tik išgarsėjęs savo puikiais kūriniais, bet ir užkietėjęs stiprių cigarų mėgėjas. Palaidotas protestantų kapinėse Romoje, Italijoje. Pagal jo kūrinius sukurtas TV serialas „Komisaras Montalbanas“. Lietuvių kalba išleisti šie jo romanai – „Vandens forma“, „Terakotinis šuo“, „Kelionė į Tindarį“, „Užkandžių vagis“, „Smuiko balsas“.

Apie siužetą: „Terakotinio šuns“ siužetas glaudžiai susijęs su mafija, kaip ir kituose romanuose. Komisaras Montalbanas, Vigatos miestelio teisingumo akys ir protas, tiria bylas ir randa nusikaltėjus, sakytume, dėl savo tapatumo su aplinka, vadovaudamasis tobulai sicilietiška logika. Bet šį kartą mafijos nusikaltimas dengia kitą nusikaltimą: oloje surandami prieš penkiasdešimt metų nužudytų dviejų jaunuolių – merginos ir vaikinų – kūnai, nuogi, apsikabinę lyg meilės guolyje. Kokią paslaptį saugo terakotinio šuns skulptūra, rasta prie mylimųjų guolio?

Lidija Šimkutė ir Jonas Mekas

Atkelta iš 5 psl.

Vis dėlto, laikui bėgant buvo lemta, kad mano poezija būtų išversta į japonų kalbą. Esu dėkinga, kad gyvenimas davė progą netikėtiems žmonėms susidomėti mano poezija.

Netikėtai gavusi paštą iš Kyoto Japonų poetų antologija, parašiau tuometiniam vyriausiam redaktoriui Koichi Yakushigawai, dėkodama už netikėtą dovaną. Nustebau gavusi atsakymą. Taip ir nesužinojau, iš kur jie turėjo mūsų namų adresą, bet prasidėjo abipusis susirašinėjimas. Jį sudomino mano poezija ir jis palaipsniui pradėjo versti bei spausdinti mano eilėraščius poezijos žurnale „Ravine“. Vėliau į japonų kalbą išvertė visas mano poezijos knygas.

*Skrydis Aerofloto lėktuvu – vienas iš keisčiausių patirtų skrydžių. Visos kelionės metu buvo neįmanoma prisiprašyti atsigerti net vandens. Aptarnautojų dėmesys buvo skirtas privilegijuotiems keleiviams, kurie sėdėjo už užtrauktų užuolaidų priekyje. Jiems buvo pilstomas šampanas ir t. t. (Aeroflote nebuvo pirmosios klasės). Ir mano nuostabai, tie vakarietiškiems kostiumais apsirengę vyrai prisipirko Singapūro oro uoste visokių hi-fi aparatų. Nusileidus Maskvoje, privažiavo keli juodi limuzinai ir tuos keleivius kartu su jų pirktiniais aparatais nuvežė, be jokio priimto tikrinimo muitinėje, kaip buvo skirta kitiems. Kitų keleivių laukė bausis lagamino iškratymas ir priekaištai, net neleidžiamos kai kurios, pagal komunistų ideologiją įtartinos knygos, žurnalai ar kiti leidiniai. Gyvenimo praktika parodė, kad KOMUNISTŲ SISTEMA nepriylgsta jų melagingai VIENYBEI. Man teko kovoti dėl *Metmenu* ir *Akiračių* leidinių. Kai juos pa-

traukė į šoną, aš atitraukiau atgal, konstatuodama, kad tai ne religiniai ar nacionaliniai, bet literatūriniai žurnalai. Pagaliau piktai tikrintojai sutikus leisti, pasakiau „spasiba“ su šypsena. Tai vienas iš keturių rusiškų žodžių mano žodyne.

Ikuo Murata (g. 1938 12 13 Nagojoje), japonų kalbininkas, vertėjas. 1963 m. baigė Tokijo Vasedos universitetą (studijavo senąsias ir naujasias indoeuropiečių kalbas). 1970 m. Ohio University (vad. Vasaros mokykloje) studijavo lietuvių kalbą. Nuo 1969 dirbo Tokijo ekonomikos kolegėje; profesorius (1974). 1978 Stokholmo universitete studijavo baltų kalbas. Daug kartų lankėsi Lietuvoje ir Latvijoje. Į japonų kalbą išvertė A. Barausko „Anykščių šilėlio“ dalį (1975), K. Donelaičio „Metų“ dalį („Pavasario linksmybės“, „Vasaros darbai“, 1973, 1975, 1977), lietuvių liaudies pasakų, Jono Mekos poezijos rinkinį „Dienoraščiai 1970–1982“ (1991), „Semeniškių idilės“ (1996), dienoraščių ir esė knygą „Laiškai iš Niekur“ (2005), lietuvių kalbininkų veikalų. Paskelbė straipsnių apie baltų kalbų bevardę giminę, baltų ir slavų kalbų san-

tykius, lietuvių leksikografiją. „Pasaulio mįslių enciklopedijai“ (1984, japonų kalba), „Pasaulio patarlių enciklopedijai“ (1995, japonų kalba) parengė lietuvių ir latvių mįslių, patarlių ir priežodžių (paskelbta ir originalo kalba). Lituaniistikos klausimais parašė straipsnių japonų enciklopediniams leidiniams. Išleido knygą „Lietuvių kalbos 1500 svarbių žodžių“ (1994–2004; kartu su trumpa lietuvių kalbos gramatika). Į japonų kalbą išvertė prezidento V. Adamkaus autobiografiją „Likimo vardas – Lietuva“

Lidija Šimkutė ir Ikuo Murata Japonijoje, 2008

(2002). Už nuopelnus Lietuvos valstybei ir reikšmingą indėlį suartinant dvi valstybes ir jų kultūras Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus apdovanojo Tokijo Ekonomikos universiteto profesorius, indoeuropiečių kalbotyros specialistą Ikuo Murata Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordinu.